

Глиняни

Дивовижні історії церков

8 серпня 2008 р., перебуваючи на Західній Україні, моїй малій батьківщині, мені пощастило відвідати старовинне історичне містечко Глиняни та познайомитися з о. Дмитром Майкутом — людиною надзвичайно цікавою, подвижницька праця якого сприяє відродженню духовності у цьому краї. Подарувавши журнал “Світогляд”, я попросив о. Дмитра розповісти читачам журналу про ті дивовижні події, які відбулися останнім часом у старовинних церквах цього міста.

О. Дмитро Майкут дав згоду редакції журналу скористатися матеріалами, опублікованими в його книжечці “Глиняни. Пам’ятка прочанину”.

Подаємо в скороченому вигляді розповідь про Глиняни та історію церков цього історичного міста, підготовлені О. Галелюкою. При цьому використано ілюстративні матеріали, надані А.С. Івченком.

Головний редактор

Оксана Галелюка
мол. наук. співр.

Інституту енциклопедичних досліджень НАН України,
м. Київ

Історична довідка про Глиняни

Глиняни — мале місто Золочівського району Львівської області, один із найдавніших населених пунктів Галичини, що лежали на військово-торговому шляху Магдебург-Краків-Перемишль-Київ-Чорноморські порти. Через Глиняни проїжджали каравани купців, проходили війська на війни з турками і татарами. В Глинянах українські князі та королі Речі Посполитої робили огляд своїх військ перед вирішальними битвами...

Назва цього поселення, за народними переказами, походить від слова “глина”. Хоча довкола були ліси, але хати будували з глини, що й зазначено у назві міста.

Територія теперішніх Глинян, за даними археологів, була заселена вже в період верхнього палеоліту — 20 тис. років тому. Історик **Олексій Маркевич** зазначає, що і зараз тут залишаються недослідженими поховання трипільської культури.

Перші письмові згадки про поселення з’являються в часах панування князя Галицького **Ярослава Осмомисла** (1150-1180). За князя **Данила Галицького** Глиняни були знищені татарами. В 1260-1270 рр. князь **Лев Данилович** відбудовує їх заново. У Центральному Державному історичному архіві у Львові зберігається документ про заснування міста Глиняни, згідно з яким сандомирський воевода і генеральний староста Галицької Русі **Іван Тарнавський** надає поселенню статус міста з Магдебургзь-

Дерев'яна церква Успіння Пресвятої Богородиці (XV ст.) та фрагмент правої частини іконостасу (м. Глиняни Івано-Франківської області)

ким правом, а першим старостою обирається **Петро Сідель**. Цей документ підписаний 12 травня 1397 року та підтверджений польським королем **Володиславом Ягайлом**, — з тексту документу зрозуміло, що на той час у Глинянах була українська церква.

В одному з архівних документів під датою 8 березня 1469 р. міститься згадка про першого русинського священника на ім'я Константин та підтверджуються привілеї, дані раніше цьому священнику польськими королями **Казимиром** та **Володиславом Ягайлом**. Імовірно, що він був першим українським священником у Глинянах, визнаним польською владою. В грамоті, виданій польською владою Глинянам, згідно з наданим статусом міста з Магдебурзьким правом зазначено, що костелу надано 2 лани землі (1 лан — 25 гектарів), а про те, що земля надається також руській церкві, не вказано, — цілком могло бути через те, що земля вже була у користуванні української церкви.

Глиняни називали “вільним містом королівським”. Тому свідченням є герб Глинян із двома левами в середині вежі, а зверху королівська корона, з двох сторін якої колись були написи: URBIS - REGALIS (затверджений 25 листопада 2003 р. рішенням N110 VIII сесії

міської ради III скликання; автор — **А. Гречило**. Дерево й леви фігурували на давньому гербі Глинян, відомому з XIX ст., зірки є символом вічності та постійності).

1411 року в Глинянах перебували король польський **Владислав Ягелло** і великий князь литовський **Вітольд** після Грюнвальдської битви, де обидва мали перемови і вчинили суд над архієпископом Гнізненським **Миколою Куровським**. У роках 1474-1569 татари близько 95 разів нападали на Глиняни, — грізні напади були в 1506 і в 1512 роках.

1538 року польський королевич **Зигмунд Август** прибуває в Глиняни, готуючись до війни з турками. Тут він захворів і був змушений повернутись до Кракова. В 1572 році в Глинянах збиралася польська шляхта землі руської і вела нараду про вибори нового короля. В 1578 році Глиняни отримали право на проведення трьох ярмарків на рік.

Для захисту від нападів у місті побудували 1603 року дерев'яний замок.

У 1620 р. Глиняни знову майже повністю спалені турками і татарами, а жителів забрано в полон. Королівський протокол від 1627 р. свідчив, що в Глинянах на той час було 113 домів міщан і 34 доми шляхти. Тільки чудом уцілів і не був тоді спалений храм Успіння Пресвятої Богородиці.

У 1649 і 1651 роках у Глинянах перебував польський король **Ян Казимир**, готуючись до війни з **Богданом Хмельницьким**. А 1673 року до Глинян прибув **Михайло Вишневецький** і **Ян Собеський**, готуючи військо до Хотинської битви. В 1676 р. Ян Собеський зробив у Глинянах огляд 38 тисяч польського війська після перемоги над турками і татарами під Журавном. У 1682 р. декретом короля Яна Собеського Глинянам підтверджено право і привілеї вільного міста королівського, які були надані раніше пануючими королями. Після перемоги під Віднем 1683 р. до Глинян стягається польське королівське військо з метою подальшого наступу на Кам'янець-Подільський. Про це так написано в літописі **Самійла Величка**: “За тим розпорядженням, коли безліч польського платного й посполитого війська зібралось під Глиняни, прибув туди з немалим числом затяжного німецького війська й король”.

У 1705 р. в Глинянах перебував з козацьким військом **Іван Мазепа**.

Після поділу Польщі Глиняни увійшли до складу Австро-Угорської імперії.

Церква Успіння Пресвятої Богородиці

У старовинних документах є цікава згадка про храм Успіння Пресвятої Богородиці. Згідно з привілеєм польського короля **Зигмунда III** 1652 року цей храм “разом із ґрунтами, парохією й усіма пожитками” стає дочірнім стосовно храму св. Миколая”. Згодом, 5 травня 1633 р. король **Володислав IV** підтвердив цей привілей. Ці привілеї документально підтверджують існування дерев'яного храму Успіння Пресвятої Богородиці в Глинянах у другій половині XVI ст. і в першій половині XVII ст. Науковці інституту “Укрзахідпроектреставрація” датують вівтарну та центральну частину храму XV ст. Люстрація 1621 р. вказує на 3 синагоги, 2 храми і 1 костел. Храм Успіння Пресвятої Богородиці названо там “старою церквою”.

Внутрішнє убранство церкви Успіння Пресвятої Богородиці, побудованої у XV ст. (м. Глиняни Івано-Франківської області)

Натомість генеральний візитатор о. **М. Шадурський**, який відвідав Глинянський деканат навесні 1763 року, вказує, що в час його приїзду найстаршою була церква св. Миколая, а долішня церква Успіння Пресвятої Богородиці була “зведена коштом міщан 1749 року”. Ця вказівка візитатора не суперечить вказаним документам XVI - XVII століть. Церква Успіння 1749 року могла бути заново перебудована, або ж добудована чи суттєво реставрована. При цьому могли бути використані придатні елементи попередньої старішої будівлі, зокрема вівтарна та центральна частини.

У 1886 р. в Глинянах знову виникає велика пожежа, причина

якої залишається нез'ясованою. Повністю згоріло все середмістя і навіть храм св. Івана Хрестителя на Застав'ї (передмістя Глинян). Мав згоріти й храм Успіння Пр. Богородиці, але знову Боже провидіння заступилося над ним. За переказами, під час пожежі, коли вогонь доходив до стін церкви, над банею з'явилась постать Божої Матері. Першою це побачила єврейська жінка. Старожили Глинян Марія Гроностальська (1916 р.н.), Тетяна Польна (1916 р.н.) та Ольга Фарміга (1911 р.н.) оповідають, що їм про це розповідали їхні бабусі, які були свідками того страшного лиха: “Божа Матір з'явилась у голубій суконці з рожевим відтінком і розвела в сторони руки”.

Церква Св. Миколая, побудована у 1894 р. (м. Глиняни Івано-Франківської області)

Вогонь валом доходив до стін храму і відкочувався назад. Коли все кругом згоріло, храм залишився неушкодженим. Із опису греко-католицького храму Успіння Пр. Богородиці від 23 січня 1805 р., читаємо, що він перебував у добром стані, на дубових підвалинах, під гибель затесаний, з гонтовим дахом, частково відновленим 1804 р. Проте з плином часу храм зазнає природного руйнування.

У 1891 р. на Застав'ї збудовано мурований храм св. Анни, а в центрі Глинян — 1894 р. муровану церкву св. Миколая. Незабаром храм Успіння Пр. Богородиці було визнано аварійним, богослужіння там не служать, тільки один раз на рік в нім виставляють плащаницю.

У 1962 році, коли Глиняни були районним центром, храм закрили. Поруч був райком партії, тож тодішнім керівникам дуже заважало, коли тут правили Служби Божі.

Церква Святого Миколая

Отець **Дмитро Майкут**, адміністратор храму святого Миколая, розповідає дивовижну історію церкви. Цей храм побудували 1894 року. З оповідей старожилів Глинян — Михайлини Демчишин (1922 р.н.), Марії Гроностальської (1916 р.н.), Ольги Фарміги (1911 р.н.), маленькими дітьми вони приходили до храму і пам'ятають, що спершу його ніхто не розмальовував — поштукатурили і затерли стіни, і так правилося до 1932 року. У 1932-му храм почав розписувати відомий у Галичині маляр Северин Борачек, який на той час жив у Винниках. Працював майстер протягом двох років. То було складне малярство. Отці-старожили пам'ятають, як люди з усього села зносили молоко і яйця, якими розводили фарби. Спершу розписали вівтар, наступного року, коштом громади, — центральну частину і дві бані храму.

Врешті у церкві зробили склад, і вона зовсім занепала. Попід банями свистів вітер, скрізь були купи сміття, бруд, болото і навіть пророслі кущі. Мовби гніваючись на таку несправедливість, унікальний розпис почав поступово мов-

би втягуватися в стіни — фарби зблідли, а лінії стали невиразними, і з часом окремі фрагменти фресок уже не можна було розрізнити.

Храм відреставрували і заново відкрили у 1989 році — 30 січня тут відбулося перше Богослужіння, яке правив отець Василь Костів. Люди відновили подвір'я, вичистили і відремонтували приміщення. А кілька років тому помітили, що бліді стіни церкви почали насичуватися фарбами. “Коли я дев'ять років тому прийшов у храм, — розповідає отець Дмитро, — з правого боку проступав розпис “Ісус Христос у домі Марфи і Марії”. Тоді мою увагу привернули голуби — я не міг розпізнати, що це таке. Були певні зарисовки, але вельми блідими були фарби...”.

Були дуже знищені фрески “Ісус Христос на проповіді” та “Різдво Ісуса Христа”. А у вівтарі, де величні панорами “Голгофа Христова” і “Воскресіння”, — кольорів майже не було. Нині ці фрески насичені та яскраві. У вівтарі храму вже у наш час люди підмалювали стіни — то малюнки “пробиваються” навіть крізь цю нову фарбу. “Ми викликали фахівців Укрзахідпроектреставрації, Академії мистецтв, звернулися у нашу греко-католицьку церкву, у відділ сакрального мистецтва, — продовжує розповідь отець Дмитро, — комісія, яка приїздила оглядати стіни, не змогла пояснити, що відбувається.

З кінця 2000 р. на розписі Борачека почали з'являтися ще й інші знаки — круглий лавровий вінок і хрест усередині”. (*Гол. ред.* — О. Дмитро Майкут показував мені ці незвичайні знаки. Вінок і хрест добре видно, — здається, що ці малюнки зроблено ... тінню.) Наразі таких знаків у храмі шість. Спершу глинянці думали, що, можливо, Северин Борачек застосував якісь особливі технології, виконуючи фрески. Але це малоімовірно. Або ж у давнину були інші розписи на стінах? Але старожили в один голос твердять, що жодних малюнків перед розписами С. Борачека не пригадують...

Фрагмент верхньої частини іконостасу та подароване Б. Хмельницьким роз'яття, яке самопозолотилося у 1936 р., храму Св. Анни (побудований 1891 р., м. Глиняни Івано-Франківської області)

